

УДК 342.41(477):347.97/.99

ЗМІНИ ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ ПРАВОСУДДЯ ЯК МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕЗАПУСКУ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Чепурненко Я.О., Чепурненко С.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті проведено правовий аналіз судової реформи в Україні щодо змін до Конституції та правосуддя в цілому. Висвітлено основні напрямки здійснення судової реформи. Досліджено питання ефективності судового захисту під час судової реформи. Визначено переваги та недоліки судової реформи. Запропоновано деякі перспективні напрямки її вдосконалення.

Ключові слова: конституційна реформа, судова реформа, судова влада, судочинство, правосуддя, судовий захист.

Постановка проблеми. З прийняттям 02 червня 2016 року Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в Україні було розпочато судову реформу. Наприкінці цього ж року Верховна Рада України прийняла ще один важливий закон у цій сфері – Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». З огляду на активні процеси реформування судової системи, окреслена тема є вкрай актуальною та потребує детального дослідження.

Аналіз наукових досліджень. На сьогодні окремі проблемні аспекти окресленої теми проаналізовано в працях таких науковців, як: Л. Летнянчин, М. Жушман, Т. Федоренко, С. Штогун та ін. Проте, в умовах постійного розвитку процесів державотворення, що відбуваються в Україні, питання реформування судової системи залишається вкрай актуальним.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Конституційна реформа в частині правосуддя була розпочата не так давно, і тому існує безліч невирішених питань, велика кількість різних точок зору з приводу ефективності цієї реформи. Тому дослідження саме стану судової реформи, позитивних і негативних аспектів, які виникають у зв'язку з її проведенням є дуже актуальним і необхідним для дослідження в даній роботі.

Мета статті. Метою даної роботи є дослідження сучасного стану судової реформи в частині внесення змін до Конституції України.

Виклад основного матеріалу. Указом Президента України від 20 травня 2015 року було затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (далі – Стратегія). Стратегія встановлює пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів [2]. Зміни, що відбулися на конституційному рівні, повинні вдосконалити норми в частині правосуддя, це можна вважати цілком реальним, тому що

вони відбулися відповідно до «букви» й «духу» розд. XIII Основного Закону України. Це виключає в майбутньому виникнення проблем з приводу визнання цих норм права неконституційними, що є дуже позитивним аспектом, тому що Конституція є фундаментом, на якому будуть ґрунтуватися всі наступні нововведення, які будуть більш докладно закріплені в законах. Можна зазначити, що конституційна реформа в частині правосуддя повинна забезпечити створення незалежної судової влади, підвищити рівень професіоналізму суддів, ефективно оптимізувати систему судів, обмежити імунітет суддів, який є значно широким, забезпечити незалежність суддівської гілки влади від посадових осіб, створити ефективний механізм захисту прав та свобод людини. У свою чергу це дасть змогу ривести правосуддя в Україні на якісно новий рівень, який буде відповідати стандартам розвинених країн світу, а якщо буде створена ефективна судова система, то це неодмінно призведе до того, що права і свободи людини будуть захищатися в повній мірі, ніж у даний час.

Позитивним у проведенні судової реформи можна вважати перехід на трьохступеневу систему судів. Вищі спеціалізовані суди ліквідовуються, і створюється новий Верховний Суд, який виступає як суд касаційної інстанції, а в певних випадках, як суд першої або апеляційної інстанції. Оскільки перетворення вищих спеціалізованих судів в окремі ланки Верховного Суду повинно забезпечити єдність судової практики та однакове застосування законодавства, виключити можливість впливу на нього, що в свою чергу забезпечить формування широкого пласту якісної судової практики, унеможливить застосування судами нижчих інстанції однієї і тої самої норми права по-різному. Також необхідно зазначити про створення в складі Верховного Суду Великої Палати, яка повинна сприяти уніфікації судової практики, і при ній створена спеціальна науково – консультативна рада, яка може давати наукові висновки щодо застосування певної норми права.

Не можна не зазначити і про реорганізацію місцевих та створення нових апеляційних судів. Цей крок також повинен удосконалити систему судів, прискорити розгляд справ, забезпечити справедливий судовий розгляд. Завдяки цьому відбудеться організаційна та фінансова оптимізація.

Важливим і дуже нагальним кроком є перетестація суддів та обрання нових на конкурсній основі. «Старі» судді, якщо вони хочуть залишитися на своїх посадах, проходять перетестацію, перевірку щодо своєї компетентності, а також подають три декларації, а саме: про свій майновий стан, про майновий стан родичів та декларацію доброчесності. Як наголосив Летнянчин Л.І.: «При цьому вимога компетентності охоплюватиме не лише професійний аспект, а також інші аспекти – зокрема особистий, соціальний тощо» [3]. І лише після всіх перевірок, судді на конкурсній основі зможуть залишитися на своїх посадах. Якщо ж суддя не виявив бажання пройти перевірку, або просто не відповідає її критеріям, то його звільнять на підставі того, що створюються нові суди, а старі ліквідовуються, і ця процедура є цілком прозорою та відповідає всім вимогам Конституції України. А щодо тих, хто хоче вперше стати суддею, то ці особи повинні також пройти необхідні перевірки і на конкурсній основі зайняти суддівське місце. Повинні бути також дотримані такі вимоги: особа повинна бути не молодша 30 років і не старша 65 років, мати вищу юридичну освіту, володіти державною мовою, стаж у сфері права повинен бути не менше 5 років, а от щодо суддівського стажу, то він не є обов'язковим. Судді не будуть залежні від посадових осіб та політичних органів. Вони призначатимуться безстроково Президентом за поданням Вищої ради правосуддя.

Ще однією ланкою судової реформи є створення в Україні Вищої ради правосуддя як колегіального незалежного конституційного органу державної влади та суддівського самоврядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високо професійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [4]. Позитивним є надання цьому органу повноважень щодо звільнення суддів з посади, затримання суддів та тимчасове відсторонення, адже, як наслідок, це усуне політичну залежність суддів від парламенту. Цей орган складається з двадцяти одного члена, з яких десять обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох призначає Президент України, двох обирає Верховна Рада України, двох обирає з'їзд адвокатів України, двох обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Така множинність суб'єктів, які обирають Вищу раду правосуддя дає надію на те, що буде найбільш широко забезпечена незалежність цього органу та виключена можливість перетягування влади в чийсь одні руки, задля досягнення певних особистих цілей, пов'язаних з контролем над ним.

Розглядаючи конституційні зміни щодо діяльності Конституційного Суду, необхідно зазначити й про позбавлення Конституційного Суду України статусу єдиного органу конституційної юрисдикції та повноважень надавати офіційне тлумачення законів України (окрім Конституції України). Так, попередня редакція Конституції

України містила норму, згідно якої Конституційний Суд України це єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, який вирішує питання щодо відповідності законів та інших правових актів Конституції України й дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України. Із прийняттям Закону України від 02.06.2016 № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (далі – Закон) Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та в передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції. У пояснювальній записці до цього Закону зазначається, що метою його прийняття є удосконалення конституційних основ правосуддя для практичної реалізації принципу верховенства права та забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд справи незалежним і безстороннім судом. Проте, незрозуміло, яким чином автори Закону намагалися покращити якість правосуддя, шляхом внесення таких змін.

Незрозумілим є і закріплення в Розділі VIII «Правосуддя» таких суб'єктів судової влади, які не тільки не здійснюють функції правосуддя і не можуть її здійснювати за своєю правовою природою, зокрема Вища рада правосуддя, прокуратура, адвокатура [5, с. 2]. Підтвердженням цього є ст. 124 Конституції України, згідно якої правосуддя здійснюють виключно суди. Прокуратура і адвокатура – це органи, які сприяють здійсненню правосуддя, однак вони його не здійснюють. Тому помилковим є закріплення відповідних норм у цьому розділі. Таким чином, автори Закону фактично ототожнюють поняття «правосуддя» та «судова влада», що є недопустимим, тому що правосуддя – це лише одна із функцій судової влади, яку здійснюють особливі суб'єкти судової влади – суди.

Точаться дискусії в науковій літературі щодо норми згідно з якою Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду (ст. 124 Конституції України). Зокрема, як зазначає С.Г. Штогун, що «конституційна норма не повинна містити терміну “може”, Україна визнає або не визнає юрисдикцію цього міжнародного судового органу» [5, с. 3]. У сучасних умовах активної євроінтеграції необхідно розуміти, що визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду є неодмінною складовою європейського шляху розвитку, а невиконання Україною взятих на себе зобов'язань за Угодою про асоціацію не лише порушує такий принцип міжнародного права як *pacta sunt servanda*, а й підриває міжнародну довіру до кримінальних процесів, які відбуваються на території України.

Висновок. Конституція – Основний Закон суспільства та держави. Сьогодні важко уявити собі сучасну державу без конституції, адже наявність саме цього документу є невід'ємним компонентом суверенної держави. Як бачимо з аналізу конституційних змін у сфері правосуддя, то сьогодні вони здатні оновити судову систему, забезпечити її якість та відновити довіру громадян до судової гілки влади, але це дуже клопіткий процес, який

необхідно здійснювати в чіткій відповідності до «букви» й «духу» закону. Сьогоднішні реалії судової реформи в Україні мають певні позитивні зрушення, але говорити про результати ще зарано. Потрібно ще вирішити ряд неврегульованих питань і зробити це на засадах справедливості,

неупередженості. І тільки через декілька років, на нашу думку, ми зможемо відчутти результат цієї реформи, оскільки система, яка діяла більше 20 років надійно закріпила свої позиції і для того щоб якісно змінити судову систему необхідно чимало часу.

Список літератури:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ від 20.05.2015 № 276/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
3. Летнянчин Л.І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Летнянчин Л.І // Вісник Національної академії правових наук України. – 2016. – № 3(86). – С. 194–203 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-194-203.pdf.
4. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР) – 2017. – № 7–8. – Ст. 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.
5. Штогун С.Г. Судова реформа чи косметичний ремонт системи судової влади? / С.Г. Штогун // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14). – С. 1–13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16sshssv.pdf>.

Чепурненко Я.А., Чепурненко С.А.

Национальная юридическая академия имени Ярослава Мудрого

ИЗМЕНЕНИЯ В КОНСТИТУЦИИ УКРАИНЫ В ЧАСТИ ПРАВОСУДИЯ КАК ВОЗМОЖНОСТЬ ПЕРЕЗАПУСКА СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ

Аннотация

В статье проведен правовой анализ судебной реформы в Украине касательно внесения изменений в Конституцию и правосудия в целом. Показано основные пути проведения судебной реформы. Исследован вопрос эффективности судебной защиты во время судебной реформы. Проанализированы преимущества и недостатки судебной реформы. Предложены некоторые пути ее совершенствования. **Ключевые слова:** конституционная реформа, судебная реформа, судебная власть, судопроизводство, правосудие, судебная защита.

Chepurnenko Y.A., Chepurnenko S.A.

Yaroslav Mudryi National Law University

CHANGES TO THE CONSTITUTION OF UKRAINE IN THE PART OF JUSTICE AS THE POSSIBILITY OF RESTARTING THE JUDICIAL SYSTEM

Summary

The article provides a legal analysis of judicial reform in Ukraine regarding changes to the Constitution of Ukraine and of justice as a whole. The article shows the basic ways of judicial reform. The effectiveness of judicial protection during judicial reform is investigated. Its advantages and problems are determined. Proposed a suggestions about its enhancement.

Keywords: constitutional reform, judicial reform, judicial power, legal proceedings, justice, judicial protection.